

УДК 171

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2023.3.9>**Міхальова Юлія Олександрівна**

аспірантка кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності

ДЗ «Південноукраїнський національний

педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

вул. Старопортофранківська 26, Одеса, Україна

orcid.org/0000-0001-6928-0256

РОЗВИТОК ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ОСОБИСТОСТІ В СОЦІОКУЛЬТУРНОМУ ПРОСТОРІ СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Актуальність теми. Розвинене громадянське суспільство передбачає високий рівень довіри громадян до державних інституцій, якісний рівень взаємовідносин між членами суспільства та державою, рівність усіх перед законом, правову захищеність громадян, самомотивованість громадян в участі в економічному, в соціальному, в духовно-культурному, в інформаційному житті суспільства, ефективного діалогу між громадянами та державою, гарантій реалізації прав та виконання обов'язків громадянами. В Конституції України закріплено «прагнення українського народу розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу» і реалізувати зазначене прагнення здатне громадянське суспільство. Оскільки, основою громадянського суспільства є особистість з розвиненим рівнем правової культури, тому дослідження формування та розвитку правової культури особистості має не тільки теоретичне, а й важливе практичне значення для розвитку сучасного українського суспільства.

Метою статті є аналіз шляхів формування та розвитку правової культури особистості в соціокультурному просторі сучасного суспільства. *Методи дослідження* – використано загальнонаукові методи формальної логіки (дедукції, індукції, аналізу, синтезу), а також аксіологічний та агапелогічний підходи. *Результати дослідження.* Визначено основні фактори, які впливають на формування правової культури особистості у українському соціокультурному просторі до яких належать - установки, традиції, звичаї, цінності, правова свідомість, стан правової культури в цілому в суспільстві-

Сформульовано низку заходів, які сприятимуть розвитку правової культури особистості та українського соціуму. Зазначено, що важливими заходами, які сприятимуть зростанню правової культури, може бути введення додаткових критеріїв для обрання кандидатів на державні посади; введення в дошкільних, шкільних та інших закладах освіти додаткових дисциплін, які сформують необхідні якості характеру для щасливої особистості, а також дадуть практичні знання - з фінансової, психологічної грамотності, з мистецтва спілкування та вирішення конфліктів, з створення, управління та акумулювання власної енергії, з тайм менеджменту для ефективності цілеспрямованих дій, цілепокладання та коучінгу за для правильного формування цілей.

Запропоновано використання віртуалізації як засобу конструювання бажаної реальності за для формування реалістичного образу в уяві та запам'ятовування на рівні тіла відчуття нової особистісної структури з тими якостями характеру, яка відповідає бажаній дійсності та переведення отриманого стану та фіксування його як еталонної моделі самопочуття людини з якого вона діє та приймає рішення.

Ключові слова: правова культура особистості, культурна політика, агапелогічний підхід, цінності, раціональний вибір, свобода, індивідуалізація, віртуалізація, постмодернізм.

Актуальність проблеми. Розвинене громадянське суспільство передбачає високий рівень довіри громадян до державних інституцій, якісний рівень взаємовідносин між членами суспільства та державою, рівність усіх перед законом, правову захищеність громадян, самомотивованість громадян в участі в економічному, в соціальному, в духовно-культурному, в інформаційному житті суспільства, ефективного діалогу між громадянами та державою, гарантій реалізації прав та виконання обов'язків громадянами.

Неодмінно українське суспільство має орієнтуватися на формування такої спільноти в Україні та з урахуванням української національної ментальності. Без уявлення в різних контекстах якою має бути особистість яка є носієм національної ментальності та правової культури не можливо сформувати щасливе розвинене демократичне суспільство.

В українському суспільстві мають здійснюватися ефективні зміни в суспільній свідомості, в якій має посісти вагоме місце аналітична думка громадськості щодо політичних, економічних, соціальних, військових та інших процесів в державі. Такі зміни можуть відбутися через двосторонню зміну відношення влади до думки суспільства та відношення суспільства до дій держави, яке здійснюється через розбудовану мережу комунікаційних засобів діалогу та реакцій на зазначену комунікацію через виважені моделі поведінки.

Вплив пострадянського минулого на правову культуру українців є безумовним і це потрібно вирішувати за допомогою відновлення культурної самоідентичності та перетворення негативних установок, зміни цінностей особистості або повернення прояву дійсного змісту цінностей, відповідно до їх дійсного змісту та забезпечення їх реалізації в зростаючій позитивній динаміці, залежно від сфери та контексту їх прояву у суспільстві.

Аналіз останніх наукових досліджень. Серед сучасних українських вчених, праці яких присвячені проблемам філософського дослідження онтологічних та гносеологічних аспектів правової культури особистості треба назвати Є. Борінштейна, В. Бліхара, Ю. Бродецьку, В. Малахова, О. Лісеєнко, І. Голубович, А. Халапсиса та інш. Так, І. Голубович, зазначає, що: «якщо конкретизувати виміри соціального життя та найбільш суттєві його феномени, що найбільш наближені до соціально онтологічної сутності любові, то пріоритетним, на погляд багатьох мислителів, буде феномен справедливості.» [2]. Практичне значення феномену справедливості поновлення гармонії в суспільстві, повернення до цілого як змістовного принципу нашого спів-буття. Способи поновлення справедливості різняться за проявленням доброї волі та застосуванням примусу, тому розвиток правової культури особистості є превентивним способом здійснення екологічних людських вчинків.

Для нашого дослідження важливим для аналізу засобів формування правової культури особистості є ідеї В. О कोरोкової. В умовах інформаційного суспільства віртуалізація в поєднанні з іншими засобами, такими як правова освіта, законодавча робота, розробка громадських ініціатив та інші дії, може сприяти підвищенню правової свідомості та правової культури громадян [4].

Мета статті - аналіз шляхів формування та розвитку правової культури особистості в соціокультурному просторі сучасного суспільства.

Методи дослідження – використано загальнонаукові методи формальної логіки (дедукції, індукції, аналізу, синтезу), а також аксіологічний та агапелогічний підходи.

Виклад основного матеріалу дослідження. З утворенням української держави, розпочався новий етап змін у державному та політичному житті українського суспільства. В спадок від радянського режиму українці отримали - правовий нігілізм, внутрішній конфлікт між індивідуалізмом та насадженням переваги колективної думки, неефективний бюрократичний апарат, корупцію, відсутність самомотивації та необхідність шукати додаткових стимулів у зовнішньому світі, апатичний соціальний потенціал та інше. Щодо цінностей українців, то деякі цінності мали негативний аспект, який проявлявся в тому, що цінність свободи трактувалась як жадібність до матеріального ресурсу та відчуття внутрішньої необхідності в його накопиченні, цінність індивідуалізму реалізувалась у перевазі особистісних інтересів над груповими та вирішення питань через корупційні схеми, цінність традиції була нівельована, оскільки самоідентичність мала дуже низький рівень в силу реалізації радянською владою політики знищення української самоідентичності та створення зручної людини для більше легкого управління нею та використання як ресурсу для цілей держави.

Зміни на законодавчому рівні, які стосувалися державного апарату, появи нових інституцій, реформування різних сфер життєдіяльності суспільства здійснювалось швидше ніж зміни у свідомості людей і тому система формально змінювалась, однак змістовних ефективних змін не відбувалось.

В кризові періоди існування української державності пробуджувалась характерна риса українського народу до свободи вибору та воля, і тоді українське суспільство об'єднувалось та відстоювало обраний демократичний напрямок розвитку нашої державності, такі події мали місце у листопаді 2004 року та в 2013–2014 році.

Саме в період необхідності активного вольового проявлення в кризовій політичній ситуації відбувався стрибок у розвитку української свідомості, відбувався у частини населення зсув застарілих установок і поява нових демократичних життєствердних установок, спрямованих на особистісний розвиток та самопізнання, деякі негативні аспекти ціннісної складової змінилися і чітко окреслився намір українців рухатися від радянського минулого у європейське майбутнє [3].

Зазначимо, що проблематика розвитку правової культури включає наступні виміри - економічний, аксіологічний, онтологічний, морально-етичний. Економіка є тим базисом в країні, який забезпечує задоволення базового рівні існування людини і лише актуалізація творчого проявлення має місце після задоволення цього рівня. Аксіологічний рівень включає цінності людини та їх ієрархію, яка впливає на поведінку та прагнення особистості, яка першочергово орієнтована на їх задоволення. На цьому рівні перші три цінності мають пріоритетне значення серед яких має бути цінність чесності та порядності при яких актуалізується в особистості правова культура. Онтологічний рівень проявлений в сутнісній складовій людині – діяльнісному аспекті, який має бути направлений на п'ять постійний розвиток наступних сфер життєдіяльності одночасно – професійну реалізацію, фінансову сферу та сферу здоров'я (фізичний, психічний, енергетичний стан), сферу відносин, розвиток особистісний. Цей поступальний діяльнісний рух є тим фундаментом на якому зростає щаслива особистість. Морально-етичний рівень полягає у самоусвідомленні себе та відношенні до себе, оскільки всі інші рівні взаємодіють є лише тими проекціями відношення до себе.

Зазначена сукупність рівнів впливає на формування правової культури особистості та визначає якість соціального потенціалу, який в подальшому впливає на всі сфери життя суспільства.

Наймасштабнішим проектам передують місія та мета їх створення за допомогою якої вирішується конкретна соціальна проблема в суспільстві та державі. Виходячи з встановлених завдань певного проекту розробляється стратегія її втілення. І далі на кожному етапі реалізації здійснюється контроль і перевірка дій на просування в заданому напрямку через досягнення проміжних цілей і у випадку невідповідності результатів плановим очікуванням, вносяться зміни або до стратегії або до завдань для отримання очікуваного бажаного результату.

В Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки, яка затверджена Указом Президента України 27 вересня 2021, зазначено про стратегічні напрямки до яких належать: забезпечення ефективних процедур громадської участі у формуванні та реалізації державної політики на національному та регіональному рівнях, вирішенні питань місцевого значення, створення сприятливих умов для формування та інституційного розвитку інститутів громадянського суспільства, стимулювання участі інститутів громадянського суспільства в соціально-економічному розвитку України, створення сприятливих умов для міжсекторальної співпраці, також за кожним напрямком наявні стратегічні завдання [7].

Але в «Національній стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки» такий важливий стратегічний напрямок для сприяння розвитку громадянського суспільства як розвиток соціального ресурсу в Україні відсутній [5]. За державою, політичними інституціями, організаціями, установами, громадянами стоїть людина, яка приймає рішення та їх втілює і важливість закріплення нового стратегічного напрямку – сприяння в становленні щасливою особистістю є необхідною умовою для формування громадянського суспільства в Україні.

Ще в одному нормативно-правовому документі – в Концепції розвитку громадянської освіти в Україні, яка затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 року № 710-р закріплені основні стратегічні напрямки громадянської освіти, зокрема:

«правова освіта громадян, зокрема в частині розуміння та вміння реалізовувати власні права та обов'язки; посилення здатності брати участь у суспільному житті та використовувати можливості для впливу на процес прийняття рішень на всеукраїнському та місцевому рівні (реалізація права на участь)» [7]. В цьому документі є відсылка на Закон «Про освіту», в якому закріплена мета освіти – «всебічний розвиток людини як особистості...», однак освіта формує компетенції, дає знання, інформацію, допомагає сформувати навички та інше, однак освіта не несе відповідальності, оскільки вона не є суб'єктом, тому суб'єктом який має закріпити основоположну ціль розвитку українського суспільства є держава, яка має бути відповідальною за реалізацією встановленої мети.

Можна сказати, що метою людського існування є щасливе життя, набуття досвіду для формування необхідних якостей характеру, навичок та реалізація потенціалу через проявлення екологічне себе світу через діяльну творчу сутність людини. Вища форма організації суспільства є громадянське суспільство, однак без закріплення на матеріальному носії – в нормативно-правовому акті мети людського існування не варто розраховувати на отримання результату.

Неодмінно важливим виміром реалізації розвитку громадянського суспільства є економічний та політичний вимір. Погоджуюсь з думкою В. Бліхара, що «економічна свобода як одна з найважливіших складових цих стандартів тісно пов'язана з політичною свободою, без якої сьогодні практично неможливо уявити успішне, конкурентно спроможне, аксіологічно-екзистенційне громадянське суспільство» [1].

Очевидним є взаємозв'язок економічного та політичного виміру, та їх вплив на формування високоорганізованої самомотивованої української спільноти, з урахуванням проявів зазначеного взаємозв'язку на всі суспільно-політичні процеси в нашій державі, тому комплекс заходів, які розвиватимуть правову культуру особистості мають включати також заходи економічних стимулів та обмежень.

Дослідженню проблемних питань розвитку правової культури особистості може допомогти використання агапелогічного підходу, оскільки він фокусує на необхідності зосередження зусиль на формуванні світосприйняття та світовідношення у людей через яке реалізується сенс людського існування. Зазначений підхід забезпечує ефективні, швидкі трансформації, які мають місце в важливих сферах життя людини, які формують виникнення імпульсу для змін у мисленні людей, за яким неодмінно матимуть місце зміни к об'єктивній реальності. Щасливі люди створюють щасливе суспільство, оскільки розумно створюють, перерозподіляють, використовують ресурси природи, сприятливо налаштовані до інших людей, зайняті саморозвитком та самовдосконаленням для напрацювання необхідних якостей характеру для виконання власних задач, втілюють власні бажання та радіють життю та використовують можливості во благо своє та інших.

Поєднання серця та розуму як стратегії виховання нового покоління є найважливішою складовою для формування правової культури особистості, що утворює основу для сутнісного світосприйняття та світовідношення до себе та іншого. Вважаю, що перспективами подальших наукових розробок у цьому напрямку є розроблення механізму впровадження в навчальні освітні програми дисциплін, які формуватимуть компетенції щасливої особистості, спроможних відкрити та використовувати власний творчий потенціал.

Хочу ще зупинитись на одному важливому феномені в постмодерновому суспільстві, який є тим інструментом який прискорить зміни у свідомості людини, до якого належить віртуалізація. Зазначений феномен залежно від цілей, способів використання, періоду застосування стає інструментом або засобом, який служить для створення певного блага або навпаки приносить шкоду або має негативний прояв.

Віртуалізація бажаної дійсності може стати підготовчим етапом який допоможе становленню щасливої особистості. Моделювання бажаної особистості спочатку відбувається в уяві перед тим як стати реальністю, так само як і думка передуює її матеріалізації, так і уявний образ себе як найкращої версії своєї особистості, спроможний закласти фундамент для нової щасливої особистості, допомогти задовольнити природню потребу у особистісному розвитку та прискорити її втіленню через використання інструменту технології віртуалізації.

Як зазначає В. Огорокова : «гра виступає родовою ознакою людини, в певній мірі стимулює подальші процеси включеності людини у віртуальний простір. Гра виступає як проект, який створюється людиною на підсвідомому рівні.» [4].

Зміни суспільній свідомості відбуваються повільно, однак моделювання в уяві як нової особистості так і нових моделей поведінки на різні життєві ситуації є потужним інструментом, який прискорить особистісну трансформацію людини та наблизить до втілення намічених цілей як особистості так і держави, суспільства.

Висновки. На формування та розвиток правової культури особистості впливають різні чинники, умови, але серед ключових чинників впливу на формування правової культури особистості в соціокультурному просторі сучасного суспільства можна назвати правові традиції, звичаї, установки, архетипи, ціннісно-нормативна система суспільства.

Серед заходів, які можуть сприяти розвитку правової культури особистості можна назвати: внесення змін до Конституцію України та до Стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021-2026 роки, з закріпленням цілепокладання в Конституції - щасливої особистості та до зазначеної Стратегії нової додаткової стратегії – сприяння у становленні щасливої особистості. Такі суттєві зміни до нормативної бази України сприятимуть формуванню громадянського суспільства в Україні, оскільки як і людині так і суспільству необхідна мета, яка направляє та скеровує дії в синергетичному русі до її досягнення.

Крім цього, важливими заходами, які сприятимуть зростанню правової культури особистості, на наш погляд, може бути введення додаткових критеріїв для обрання кандидатів на державні посади через проходження тестів на наявність якостей характеру особистості таких як розумність, справедливість, мудрість, чесність та порядність; введення в дошкільних, шкільних та інших закладах освіти додаткових дисциплін, які сформуують необхідні якості характеру для щасливої особистості - достоїнство, безоціночність, вдячність, щедрість, гумор, чесність, відповідальність, а також дадуть практичні знання – з фінансової, психологічної грамотності, з мистецтва спілкування та вирішення конфліктів, з створення, управління та акумулювання власної енергії, з тайм менеджменту для ефективності цілеспрямованих дій, цілепокладання та коучінгу за для правильного формування цілей. сформуують навички власної-презентації, з створення-проектів, вміння екологічно проявлятися та просувати власні продукти, послуги тощо.

Запропоновано використання віртуалізації як засобу конструювання бажаної реальності за для формування реалістичного образу в уяві та запам'ятовування на рівні тіла відчуття нової особистісної структури з тими якостями характеру, яка відповідає бажаній дійсності та переведення отриманого стану та фіксування його як еталонної моделі самопочуття людини з якого вона діє та приймає рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бліхар В. С. Філософія впливу міжнародних стандартів державотворення на формування національної політики в Україні. *Вісник Національного університету «Юридична академія імені Ярослава Мудрого*. 2015. № 1(24).

2. Голубович І. В. Чи можлива сьогодні агапічна соціальність: контури агапелогічного підходу. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2023. № 1. С. 27–34.

3. Лісеєнко О. В. Аксиологічні засади дослідження національної ментальності. *Перспективи. Соціально-політичний журнал*. 2019. № 4. С. 76–82.

4. Огорокова В. В. Основні засади ігрового моделювання образу нової соціальної реальності в суспільстві Постмодерну. *Науковий вісник*. Видавництво «Гілея». 2019. Вип. 141(2). Ч. 2, Філософські науки. С. 100–1003.

5. Національна стратегія сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, затверджена Указом Президента України від 27 вересня 2021 № 487/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#>

6. Закон «Про освіту» від 5 вересня 2017 року № 2145-VIII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>

7. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні, затверджена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 року № 710-р . URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>

REFERENCES

1. Blikhar V.S. (2015) “Filosofia vplyvu mizhnarodnykh standartiv derzhavotvorennia na formuvannia natsionalnoyi polityky v Ukraini” [Philosophy of the influence of International Law Conditions for the Creation of States on the formation of national policy in Ukraine], *Visnyk Natsionalnoho universytetu “Yurydychna akademiia imeni Yaroslava Mudroho*. № 1(24) [in Ukrainian].
2. Holubovych I. V. (2023) Chy mozhyva siohodni ahapichna sotsialnist: kontury ahapelohichnoho pidkходу [On the possibility of agapeic sociality nowadays. Contours of the agapelological approach] *Perspektyvy. Sotsialno-politychnyy zhurnal*. No. 1. Pp. 27–34. [in Ukrainian].
3. Liseyenko O. (2019) Aksiolohichni zasady doslidzhennya natsional'noyi mental'nosti [Axiological foundations of the study of national mentality]. *Perspektyvy. Sotsial'no-politychnyy zhurnal*. № 4. S. 76–82. [in Ukrainian].
4. Okorokova V.V. (2019) “Osnovni zasady ihrovoho modelyuvannia obrazu novoyi sotsial'noyi realnosti v suspilstvi Postmodernu” [“The basic principles of play simulation of a new social reality image in a postmodern society”]. *Naukovyi visnyk, Vydavnytstvo «Hileya»* Ed. 141(2). Pt. 2, *Filosofski nauky* [in Ukrainian]. Pp. 100–1003. [in Ukrainian].
5. Natsionalna stratehiya spryiannia rozvytku hromadianskoho suspilstva v Ukraini na 2021–2026 roky [National strategy for promoting civil society development in Ukraine for 2021–2026], approved by Decree of the President of Ukraine dated September 27th, 2021. No. 487/21. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/487/2021#>
6. Zakon “Pro osvitu” [The Law of Ukraine “On Education”] dated September 5th, 2017. No. 2145-VIII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>
7. Kontseptsiiia rozvytku hromadianskoyi osvity v Ukraini (2018) [The concept of civic education development in Ukraine], approved by order of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated October 3rd, No. 710-p. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text>

Mikhalova Yuliia Oleksandrivna

Postgraduate Student at the Department of Philosophy, Sociology and Management of Socio-Cultural Activities
South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky
26, Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine
orcid.org/0000-0001-6928-0256

DEVELOPING LEGAL CULTURE OF A PERSONALITY WITHIN THE SOCIOCULTURAL SPACE OF MODERN SOCIETY

Civil society represents the direction of the declared development of all progressive societies around the world, since it provides for public confidence in the authorities, a qualitative level of relationship between the members of society and the state, equality before the law, legal protection of citizens, commitment of citizens to take part in the economic, social, spiritual, cultural and digital life of society. It also provides for an effective social dialogue between citizens and the state, as well as for the guarantees of the right of citizens and the fulfilment of their obligations.

The Ukrainian society should undoubtedly focus on the formation of such a community in Ukraine, taking into account the traditional and cultural peculiarities of Ukrainians. It is indeed impossible to form a happy and developed progressive civil society without understanding a concept of the bearer of Ukrainian traditions and legal culture in different contexts. The problematics of legal culture development consist of economic, axiological, ontological and moral dimensions.

The above-mentioned dimensions affect the formation of legal culture of a personality. Thus, providing a solution to the main issues for each dimension shall form a high-quality social potential, subsequently influencing all aspects of society.

Since the basis of civil society is a personality with a legal culture, the desire of the Ukrainian community for personal development has important practical significance for the development of modern Ukrainian society.

Key words: *legal culture of a personality, cultural policy, agapological approach, values, rational choice, freedom, individualisation, virtualisation, post-modernism.*